

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΓΑΛΑΤΑΙ ΑΓΙΑΣΜΑΤΩΝ

ὑπὸ

Ξ. Α. ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

(Ἀνεκοινώθη ἐν τῇ ΑΤΞΒ' εἰδικῇ συνεδρίᾳ τῆς 5ης Φεβρουαρίου 1901)

α' Τὰ ἀγιάσματα ἔχουσιν ἀρχαιοτάτην καταγωγὴν· καὶ ἡ ἑβραϊκὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης ἐπρίσθαισε τοιαῦτα· γνωστὰ δ' εἶναι εἰς πάντας τὸ φρέαρ τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, ἡ κολυμβήθρα τοῦ Σιλωάμ, αἱ ἱσραὶ κρήναι καὶ πηγαὶ καὶ αἱ ἐν αὐταῖς οἰκοῦσαι κρηναῖαι καὶ πηγαῖαι νύμφαι. Ἐπικρατήσας ὁ χριστιανισμὸς καὶ καθιερώσας δι' ἱεροτελεστίας τὸν ἀγιασμὸν, ἐξέσπασε τὰς δοξασίας τῶν ἔθνικῶν, τοῦθ' ὅπερ ἐκφράζουσι καλῶς στίχοι τινὲς συγχρόνου ἡμῖν ποιητοῦ, ἀποτεινομένου πρὸς τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄδοντος:¹

*Ἄλλοιτε πᾶσα πηγὴ σας καὶ πᾶσά σας ράχαι καὶ πέτρα
ἦτον θεοῦ ἢ θεᾶς αὐτοποίητος τόπος λατρείας!*

Εἰς τὰς κοιλάδας νυμφῶν λευκοφόρων ἐσκήριτα χορεία

*Τοῦ Θεανθρώπου πλὴν ὡς ἐξηπλώθη ἡ ἁμωμος πίστις,
ἔσβησαν ὄντα πλασιά, ὡς τὰ σκότ' εἰς ἀκτῖνας ἤλιον.*

1. Θ. Ὀρφανίδης. Ὁ Πύργος τῆς Πέτρας, 1', σ. 339 κ. ἐ. 1647—1658.

Οἱ βυζαντινοὶ εἶχον τὰ ἀγιάσματα εἰς μέγαν σεβασμὸν· ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦσαν τὸ ἅγιον φρέαρ ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ, τὸ ἀγίασμα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τὸ τῶν Βλαχερνῶν, τὸ τοῦ Φιλανθρώπου καὶ πλείιστα ἄλλα μέχρις ἡμῶν σφζόμενα καὶ ὑπὸ πάντων τιμώμενα.

β' Ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Γαλατᾶ τῆς Κων/πόλεως ἀναφέρονται ἕξ ἀγιάσματα· τούτων τρία μὲν τέλειον ἐλησμονήθησαν ἢ ὅπωςδὴποτε ἐξέλειψαν, τρία δὲ σφζονται καὶ σήμερον καὶ τιμῶνται· τούτων πάλιν ἐν μὲν εὐρίσκεται ἐντὸς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἐν εἰς ὑπόγειον ἰδιωτικοῦ κτήματος καὶ τὸ τρίτον ἐντὸς δυτικῆς ἐκκλησίας. Τὰ λησμονηθέντα ἢ ὅπωςδὴποτε ἐκλείψαντα τρία ἀγιάσματα ἀναφέρει εἰς μὲν καὶ μόνος, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν, ἀλλ' ἀξιόπιστος μάρτυς, αὐτοψεὶ γνωρίσας αὐτὰ ἐν ἔτει 1652, ὁ ἄραψ Παῦλος, διάκονος τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Μκα-

ρίου Γ' 1. Οἱ μεταβαίνοντες εἰς τὴν Ρωσίαν ἐστάθμευσαν ἐπὶ τρεῖς μῆνας, τοὺς τελευταίους τοῦ ἔτους 1652, ἐν Κων/πόλει· ὁ Παῦλος, λόγιος ἄμα καὶ φιλομαθὴς ὢν, ἐπεσκέφθη διάφορα μέρη τῆς Πόλεως καὶ συνέγραψεν ἀραβιστὶ τὰ τῆς ὁδοιπορίας καὶ τῶν ἐντυπώσεων αὐτοῦ· τὸ σύγγραμμα μετεφράσθη καὶ ἐξετυπώθη ἀγγλιστὶ μὲν τῷ 1829—1836 εἰς δύο τόμους, ρωσιστὶ δὲ τῷ 1896—1897 εἰς δύο τεύχη ὡσαύτως². Ἐξ αὐτοῦ ἐσχάτως ὁ καθολικὸς ἱερεὺς Σ. Πετριδῆς ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ τεύχει τοῦ Ὀκτωβρίου 1900 τοῦ ἐν Παρισίοις ἐκδιδόμενου περιοδικοῦ *Échos d' Orient* τὸ μέρος, τὸ διαλαμβάνον περὶ τῶν ἐν Κων/πόλει καὶ Γαλατῇ ἡμετέρων ναῶν καὶ περὶ τοῦ τῶν δυτικῶν ναοῦ τοῦ ἁγίου Βενεδίκτη. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀρθροῦ λαμβάνομεν καὶ ἡμεῖς τὰς περὶ τῶν ἐκλειψάντων τριῶν ἀγιασμάτων ἐν Γαλατῇ εἰδήσεις.

1. Ἀγίασμα ἐν τῇ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοπηγῆς· εἶναι, λέγει ὁ Παῦλος, φρέαρ, ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὁποίου τὸ ὕδωρ ἰθεράπευεν ἀσθενεῖς, καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἡ ἐκκλησία. (Περὶ τῆς θέσεως τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς Μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοπηγῆς οὐδὲν γνωρίζομεν θετικόν.)

2. Ἀγίασμα ἐνδον τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τῆς κειμένης πλησίον τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἰησοιτῶν· (ὁ Πετριδῆς θεωρεῖ τὸν συγγραφέα νοοῦντα «Ἐκκλησίαν τῶν Ἰησοιτῶν» τὴν τοῦ ἁγίου Βενεδίκτη· ἐπομένως ἡ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ εἶναι ἡ καὶ σήμερον ὑπάρχουσα, προσεπικαλουμένη καὶ «τῶν Ποστανίων» πρὸς διάκρισιν ἄλλης ὁμωνύμου, πρὸ πολλοῦ ἐκλειψάσης, αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ Κρεμαστοῦ) κατὰ τινάς, ἴσως τῆς κατ' ἐπανάληψιν ἐν τισὶ τουρκικοῖς σημειώμασι «Χριστός Χριστός» ὀνομαζομένης. Ἐν τῇ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ δὲν ὑπάρχει σήμερον ἀγίασμα).

3. Ἀγίασμα ἐν τῇ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. (Συμφωνοῦμεν τῷ Πετριδῇ, ὅτι αὕτη εἶναι ἡ «τῶν Χίων» ἐπικαλουμένη ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου· ἄλλ' οὐδ' ἐν αὐτῇ ὑπάρχει σήμερον ἀγίασμα).

γ' Ταῦτα εἶναι τὰ τρία λησμονηθέντα ἢ

1. Θ. Ἀριστοκλέους. Κωνσταντιῦ ἐλάσσ. συγγρ., περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πατριαρχ., ἀριθ. 147.

2. Ἡ μὲν ἀγγλικὴ μετάφρασις διατιμᾶται ἐν Λονδίῳ λῖρ. στερ. 3 καὶ σελ. 3, ἡ δὲ ρωσικὴ ρούβλ. 2.40.

ὅπως δὴποτε ἐκλείψαντα ἀγιάσματα ἐν τῷ Γαλατῇ· τὴν ὀλοτελῆ ἐκλείψιν, οὐ μόνον τῶν ἀγιασμάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς μνήμης αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, θεωροῦμεν ἀπορίας ἀξίαν. Τοιαῦτα μνήμαι καὶ παραδόσεις δυσκόλως ἐκλείπουσι, μάλιστα δ' ὅταν, ὡς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, σφῶνται αἱ περιέχουσαι ἀγιάσματα ἐκκλησίαι· μήπως ὁ Παῦλος βλέπων τὰ φρέατα τὰ ἀπαραίτητα ὄντα εἰς πᾶσαν ἐκκλησίαν πρὸς ὕδρευσιν διὰ τὸν καθαρισμὸν αὐτῶν, καὶ μὴ πληροφροῦμενος ἐξελάμβανε αὐτὰ ὡς ἀγιάσματα; λίαν πιθανὸν θεωροῦμεν τοῦτο διὰ δύο λόγους· πρῶτον, διότι καὶ εἰς ἄλλας ἐκκλησίας ἀναφέρει ὑπάρχοντα ἀγιάσματα, τὰ ὅποια οὐδ' ἀλλαχόθεν γνωστὰ γίνονται, οὐδέ τις ἐξ ἀκοῆς καὶ παραδόσεως ἔχων εὐρηται γνωρίζων, καὶ δεύτερον διότι ἀναφέρων τὴν ὑπαρξίν ἀγιάματος ἐν τῇ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Ὑψωμαθίων, τῇ ἐν τῇ Κυπαρίσσῳ, παρατηρεῖ πόσον εἶναι συνήθεις ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Κων/πόλεως αἱ θαυματουργοὶ αὐταὶ πηγαί!

δ' Τὰ δὲ τὴν σήμερον σφῶζόμενα τρία ἀγιάσματα εἶναι.

1. Ἀγίασμα τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου· πανηγυρίζεται τῇ 17 τοῦ Ἰανουαρίου, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάτρωνος ἁγίου, καὶ εὐρίσκεται ἐνδον τῆς τῶν ὀρθοδόξων ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου.

2. Ἀγίασμα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς· πανηγυρίζεται τῇ 26 Ἰουλίου, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς ἁγίας, καὶ εὐρίσκεται ἐν τῷ ὑπογίῳ τῆς ὑπ' ἀριθ. 175 τῆς ὁδοῦ Σανδουκτσιλάρ (τῆς ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ Καράκιοι εἰς Τοπχανὲ ἀγούσης) ἰδιωτικῆς οἰκοδομῆς, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς.

3. Ἀγίασμα τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐπανηγυρίζεται τῇ 23 Ἀπριλίου, καὶ εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ τῶν Δυτικῶν ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, κειμένου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τσινάρ, μέχρι πρὸ τριῶν δεκατηρίδων.

Περὶ ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν ὅτι ἱστορικὸν γνωρίζομεν ἡμεῖς περιλαμβάνομεν εἰς τὰ ἐφεξῆς, ὅστις δὲ πλειότερα ἢ ὀρθότερα γνωρίζει, ἄς συμπληρώσῃ ἢ διορθώσῃ τὰ ἡμέτερα.

ε' Τὸ ἀγίασμα τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου εἶναι φρέαρ ἀβαθές, ἔχον ὑφάλμυρον ὕδωρ· εὐρίσκεται ὑποκάτω στασιδίου παρὰ τὸν ἀριστερὸν χορὸν καὶ κατέναντι τοῦ δεσποτικοῦ θρόνου τῆς εἰρημένης ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀνοιγόμενον μόνον κατὰ τὴν μνήμην τοῦ ἐφ' οὗ τιμᾶται ἁγίου. Ἐν οἷς ἔγραψε περὶ

τοῦ ναοῦ τούτου καὶ ἐν τοῖς ἐγγράφοις ἃ ἐδημοσίευσεν ὁ Μ. Γεδεών ἐν τῷ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἱερέως Εὐγενίου βιβλίῳ «ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ» (ἐν Ἀθήναις, ΑΩΠΣ') οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἀγιάσματος τούτου· ἀλλ' οὐδ' ἡμεῖς πλειότερον ἀπλῆς μνείας αὐτοῦ ἔχομεν νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα.

5' Το ἀγίασμα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἐπίσης εἶναι φρέαρ ἀβαθές, ἐν τῇ πρὸς τὸν δρόμον κατ' ἀνατολὰς γωνίᾳ μικροῦ ἀφεγγοῦς ὑπογείου, ἐν μέσῳ τοιχώματος ἔχοντος θύραν, ἄγουσαν εἰς ἕτερον βαθμίδας τινὰς ὑψηλότερον καὶ μεγαλύτερον ὑπόγειον, εἰς τὸ ὁποῖον καταβαίνει ὁ ἐπισκέπτης διὰ κλίμακος ἐκ τῆς ἐσωτέρας αὐλῆς τῆς οἰκοδομῆς· ἀφ' ἧς ἐποχῆς πρὸς εὐρυσίαν τῆς ὁδοῦ ἐκόπησαν αἱ προσόψεις τῶν ἐκτερωθέντων αὐτῆς οἰκοδομῶν μένει καθ' ὁλοκλήρην ὑπὸ τὴν ὁδὸν τὸ ὑπόγειον, ἐν ᾧ εἶναι τὸ ἀγίασμα· ἐκτὸς μικροῦ τινος ὀκίσμου κιονοκράνου, τμήματος νέας πλκῆς μαρμαρίνης, καὶ πολλῶν τύπων σταυροῦ, δια καπνοῦ ἀνημμένης λαμπάδος σχεδιασθέντων ἐπὶ τῆς ὀροφῆς, οὐδὲν ἄλλο σημειώσεως ἄξιον παρατηρήσαμεν. Ἡ οἰκοδομή, εἰς

τὴν ὁποίαν ἀνήκει σήμερον τὸ ὑπόγειον, κτῆμα προσοδοφόρον τυγχάνει τῆς Ἀ. Ἐξ. τοῦ Μουσταφᾶ Ζεκῆ πασᾶ, Ὑπουργοῦ τοῦ πυροβολικοῦ, ἐξ ἀγορᾶς ἀπὸ τῆς ἀρμενικῆς οἰκογενείας Δουζογλου· λήγοντος τοῦ δεκάτου ὀγδοοῦ αἰῶνος ἦτο οἰκία βακουφική, ἀνήκουσα ἐξ ἡμισείας εἰς τὸν Χατζῆ-Παλάση Καλπακτζῆν καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Χατζῆ-Ζαφεύραν· ἀρχομένου δὲ τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ὁ Χατζῆ-Παλάσης δι' αὐλικοῦ ἀφιερωτικοῦ γράμματος» ἀφιέρωσε τὸ μερίδιον αὐτοῦ, τὸ ἡμισυ τῆς οἰκίας, εἰς τὴν ἱεράν ἐκκλησίαν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τῶν Ποστανίων, ἐπὶ ὁμοῖς μαρτυροῦσι τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς συζύγου φιλόστοργον πρόνοιαν τοῦ ἀνδρός· οἱ ἰθύνοντες τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα μετὰ συνενοριτῶν ἀνήνεγκαν τὴν πρᾶξιν εἰς τὸν τὸ πρῶτον τότε ἀνεληθόντα τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Καλλίνικον Ε' ὅπως ἐπικυρώσῃ τὴν σύμβασιν· ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐξεδόθη ἐπιβεβαιωτικὸν γράμμα σωζόμενον ἐν πρωτοτύπῳ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς εἰρημένης ἱερᾶς ἐκκλησίας· ἀντεγράψαμεν αὐτὸ ἐν ἔτει 1896, τηρήσαντες τὰς ἀπαντώσας ἀνορθογραφίας. Ἐχει δὲ ὡς ἐξῆς:

Ἐπιβεβαιωτικὸν γράμμα ἀφ' ἐμοῦ :

† Ὁ πατριάρχης ἐπιβεβαιοῖ.

Διὰ τοῦ παρόντος ἐνυπογράφου καὶ ἐμμετροῦ αὐλικοῦ, συμφωνητικοῦ τε καὶ ὑποσχετικοῦ γράμματος, γίνεται δῆλον, ὡς οἱ τιμιώτατοι ἐπίτροποι τῆς κατὰ τὸν Γαλατᾶν ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τῶν Ποστανίων, καὶ οἱ λοιποὶ πρόκριτοι συνενοριῖται χριστιανοὶ ἀνήγγειλαν κοινῶς, καὶ ὁμοφώνως ὠμολόγησαν, ὅτι ἐπειδὴ ὁ συνενοριτῆς αὐτῶν Χατζῆ Παλάσης Καλπακτζῆς, οἰκείᾳ βουλῇ καὶ αὐθαιρέτῳ αὐτοῦ γνώμῃ καὶ προαιρέσει ἀφιερῶν καὶ ἀνατίθεισιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τῶν Ποστανίων τὸ ἡμισυ ὀσπήτιον, οὗτινος αὐτὸς ἐξουσιάζει, ὡς ἰδίου αὐτοῦ κτήματος, βακουφικὸν μέντοι ὄν, τοῦ δὲ ἑτέρου ἡμίσεως ἐξου-

σιάζει ἡ σύζυγος αὐτοῦ Χατζῆ Ζαφεύρα, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αὐτοῦ ὀσπητίου ἐστὶ τὸ ἀγίασμα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἐπὶ τοιαύτῃ μέντοι συμφωνίᾳ, μεταξὺ αὐτῶν γενομένη ὅπως ἐν ὄσῳ ζῆ αὐτὸς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ καθίζωνται ἐν αὐτῷ ἀνενοχλήτως· μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἔχη μένειν ὑπὸ τὴν τελείαν ἐξουσίαν καὶ διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας αὐτὸ τὸ ἡμισυ ὀσπήτιον, ὡς ἀφιέρωμα αὐτῆς ἀναπαύρετον καὶ ἀναπόσπαστον, ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ λαμβάνη ἐν ὄσῳ ζῆ τὸ συμφωνηθὲν ἐνοίκιον αὐτοῦ τοῦ ἡμίσεως ὀσπητίου· διὰ τοῦτο καὶ ὑπόσχονται κοινῶς καὶ συμφώνως διατηρήσειν τὰς συμφωνίας ταύτας ἀπαρατρέπτους καὶ ἀπκράβάτους, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ εἰρημένου Χατζῆ Παλάση Καλπακτζῆ ἐνταφιά-

σειν μετὰ παρρησίας καὶ καταγράψειν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῇ ἱερᾷ προθέσει, καὶ παρρησίᾳ ἐπὶ τῷ μνημονεύεσθαι διηνεκῶς, ποιήσειν δὲ καὶ τὰ μνημότυνα αὐτοῦ, ὡς ἔθος τοῖς εὐσεβέσι καὶ τῇ τάξει τῆς Ἐκκλησίας μετὰ κολύβων καὶ κηροδοσίας· μὴ μέντοι πωλήσειν μήτε αὐτοὶ οἱ ἤδη ἐπιτροπεύοντες, μήτε εἰ μετ' αὐτοὺς διορισθησόμενοι ἐπίτροποι τὸ ἀφιερωθὲν τοῦτο ἡμῖσι ὀσπήτιον, ἵνα μὴ ἀποξενώθῃ καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ἅγιασμα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἀλλὰ διατηρήσειν ἀπαρατρέπτους αἰεὶ καὶ ἀπαραβάτους τὰς συνθήκας ταύτας καὶ συμφωνίας, μήτε μὴν ἐνοχλήσειν τινὰ, καὶ ἐπήρειαν προξενῆσαι αὐτοῖς ἀμφοτέροις, ἀνδρὶ δηλονότι καὶ γυναικὶ ἕνεκεν τοῦ ἡμίσεως τούτου ὀσπητίου, ἐν ὧσιν ἐν τοῖς ζῶσιν αὐτοὶ διατελοῦσιν, ἀλλ' ἔχουσιν αὐτοὶ καθέζεσθαι ἐν αὐτῷ, ὡς διείληπται ἀνενοχλήτως καὶ ἀζημίως, κατὰ τὴν περίληψιν καὶ τοῦ πρὸς αὐτοὺς δοθέντος παρὰ τοῦ εἰρημένου Χατζῆ Παλάση ἐνυπογράφου αὐλικοῦ ἀφιερωτικοῦ γράμματος· καὶ εἰς αἰώνιον διαμονήν, καὶ κῦρος καὶ ἰσχὺν τῶν γενομένων μεταξὺ αὐτῶν ἐγγράφων συμφωνιῶν κατεύχονται ἐκείνων, τῶν ὅπωςδῆπως φανησομένων ποτὲ παραβατῶν, καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι παραπέμπουσιν, ὡς περ καὶ ὁ ποιήσας τὴν ἀφιέρωσιν ἐκείνου τοῦ ἡμίσεως ὀσπητίου· ταῦτα ἀνήγειραν, καὶ ὑπέσχοντο διατηρήσειν ἀπαράτρεπτα· διὸ εἰς ἐνδειξιν ἐγένετο τὸ παρὸν καὶ παρ' αὐτῶν ἐνυπόγραφον αὐλικὸν γράμμα, ἐπιβεβαιώσει τοῦ Παναγιωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Καλλινίκου, καὶ μαρτυρίᾳ τῶν ἐντιμολογιωτάτων κληρικῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἐδόθη τῷ διαληφθέντι Χατζῆ-Παλάση Καλπακτζῆ, αὐε'.

Χατζῆ Ἰωάννης Στούνης	καπιζιμάλις
» χ" κωνσταντίνος	γραμματικὸς
» γηανάκης ἐπήτροπος	βαμβαῆ
» ἡλοίας ἐπήτροπος	βαμβαῆ
» γιοργάκη ἐπήτροπος	βαμβαῆ
» χατζῆ γεόργης	βαμβαῆ
» χ" στράβρι βαμπουκτζί	βαιόνό
» νικόλαος	βεβιονο
» σωτηράκης κερεστετζίς	μάρις
» γιάκος ἱατρός,	βεβαιόνω
» μιμίκος βασιλείου	βαβεόνω
» χατζῆ δημητράκης	βεβεο
» γιώργης	βεβηόνω

Handwritten signature in Greek script, likely belonging to the first witness mentioned in the text.

+ ὁ ἑφερενδάριος Σπυρίδων μάρις
 + ὁ τῶν οικειῶν Δημήτριος μάρις

Handwritten signature in Greek script, likely belonging to the second witness.

Handwritten signature in Greek script, likely belonging to the third witness.

+ ὁ β' ὠστιάριος Γεώργιος μάρις
 + ὁ Νικόλαος μάρις

Handwritten signature in Greek script, likely belonging to the fourth witness.

+ ὁ τῆς Μ. Ἐκκλ. Λογοθέτης Γεώργιος μάρις
 + ὁ ἐκδικος Ἰωάννης μάρις

Ἐκ τῶν ὑπογραφῶν τῶν ἐνοριτῶν αἱ τέσσαρες (δ'—ζ') εἰσι γεγραμμέναι δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος, τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ τὸ ἀγράμματον αὐτῶν· τὰ ὀνόματα τῶν πατριαρχικῶν ὀφφικιαλίων φέρονται εἰς δύο γραμμὰς ἀνά τρία· ἐκ τοῦ Συνταγματίου τοῦ Χρυσάνθου, κατὰ τὰ παρατιθέμενα ὑπὸ Μ. Γεδεῶν¹ ἠλλείπουσι τὰ ὀφφίκια: οικειῶν, ὀστιαρίου καὶ ἐφοροταμίου (;) εἰμὴ «πρωτονοταρίου»· πάντων δὲ τὰ ὀνόματα εἶναι προσθετέα εἰς τὸν κατάλογον, τὸν σκελετὸν τοῦ ὁποίου συνέπηξεν ὁ Μ. Γεδεῶν (αὐτ. σελ. 191—198).

Τὸ ἐγγράφον εἶναι δίφυλλον· εἰς τὴν δε-

1. Χρονικὰ πατριαρχ. οἴκου καὶ ναοῦ, σελ. 120.

ξίαν ἄκραν τοῦ δευτέρου φύλλου ἀναγινώσκειται ἡ λέξις «ἔθεωρήθη», εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν τὸ ἀκαταληπτον ἡμῖν μονόγραμμα

Μάτην ἀνεζητήσαμεν τὸ ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ μνημονευόμενον «αὐλικὸν ἀφιερωτικὸν γράμμα» τοῦ εὐσεβοῦς ἀφιερωτοῦ, οὐδ' εὐρομέν που σημείωσιν τινα περὶ τῆς τύχης τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὴν Ζαφείραν ἑτέρου ἡμίσεος ὀπιτίου, ἢ περὶ τῆς ἀπαλλοτριώσεως τοῦ ἀφιερώματος καὶ τῆς ἀποξενώσεως, καθ' ἧς προυνοεῖ ὁ φιλόθεος ἐκεῖνος ἀνὴρ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἢ ἀπαλλοτριώσεις ἐγένετο πρὸ τοῦ 1846, ἐπὶ τῆς καψιμαλλίας Δημητρίου τινὸς Ξανθοπούλου, ὅστις, καθ' ἃ ἐξάγεται ἐκ διαφόρων ἐπισήμων ἐγγράφων ἀποκειμένων ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἐνοσφίσθη τὰ κτήματα αὐτῆς καὶ ἐπεφόρτισεν αὐτὴν δι' ὑπερόγκων ποσῶν πλαστῶν χρεωστικῶν ὁμολογιῶν. Καίτοι δὲ ἀπηλλοτριώθη τὸ ἀγίασμα, οὐχ ἦττον κατὰ τὴν μνήμην τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἱερεὺς τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας διημερεύει ἐν τῷ ὑπογείῳ καὶ εὐλογεῖ τοὺς προσερχομένους ἔτι καὶ νῦν.

5' Τὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀγίασμα, εὐρισκόμενον, ὡς εἶπομεν, ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τσιναρ ἐγειρομένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου ναοῦ τῶν καθολικῶν, εἶναι ὡσαύτως φρέαρ, ὑπὸ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τοῦτο ὑφάλμιρον ἔχον ὕδωρ κατὰ τὸν *Arsène de Chatel* μᾶλλον ἢ τὸν *Belin*¹ ὁ

1. Ὁ *M. Belin*, χρηματίσας διερμηνεὺς τῆς ἐνταῦθα γαλλικῆς πρεσβείας, ἀνατολικολόγος, συγγραφεὺς πολλῶν σπουδαίων μελετῶν, μέλος ἐπίτιμον τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, ἐξέδωκε τῷ ἔτει 1872 ἐν τόμῳ εἰς 8ον ἐκ σελ. 197, ὑπὸ τὸν τίτλον *Histoire de l'Eglise Latine de Constantinople*, πραγματείαν δημοσιευθεῖσαν προηγουμένως διὰ τοῦ περιοδικοῦ «Contemporain». Τῷ 1894, δεκάεττα ὅλα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός, ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα, ἀλλ' ἐκ σελ. 517, δῆθεν δευτέρα ἔκδοσις τοῦ ἔργου, ἀπερσκευασμένη καὶ ἐπηξημένη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, καὶ εἰπιθεωρημένη, ἠῤῥημένη καὶ συνεχισμένη μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τοῦ σ.δ. πατρὸς *Arsène de Chatel*, πρῶτον ἑξάρχου τῶν Καπουκίνων τῶν Παρισίων, καὶ πρῶτον *prefet* τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱεραποστολῆς, ὑπὸ τίτλον ἄλλοιον «*Histoire de la Latinité de Constantinople*». Καὶ μόνος ὁ τίτλος καταδήλον ποιεῖ τὰς προπαγανδιστικὰς προθέσεις, ὑπὲρ ὧν πρόθυμοι πάντοτε εἶναι οἱ ἐργάται αὐτῶν εἰς διαστροφὴν κειμένων, ἐκινῶσιν παραδόσεων καὶ ἀφηγήσεις ἀμαρτύρους. Εἰς βᾶρος τοῦ *Belin*,

λαὸς παρέχει εἰς αὐτὸ ἐξαιρετικὴν καὶ θυματουργὸν ιδιότητα, καὶ ἀθρόος προσέρχεται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ πατρῶνος ἁγίου, τὴν 23 Ἀπριλίου, ἐν ᾧ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς λέγει ἀλλαχοῦ τοῦ συγγράμματος (σελ. 327), τὸ ἀγίασμα καθιερωμένον ὁ εἰς τὴν ἁγίαν Εἰρήνην. Περὶ τοῦ ἀγιάσματος τούτου σιγῶσιν οἱ ἡμέτεροι· μόνος ὁ Σκαρλάτος γνωρίζει τὴν ὑπαρξίν τοῦ φρέατος· ἱστορῶν τὰ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει (ἄγνωστον ἡμῖν πῶθεν λαβῶν) *San Giorgio à monte* = ἁγίου Γεωργίου ἐν τῷ ὄρει προστίθητιν ὅτι «διὰ τὴν χθαμλότητα τοῦ καθολικοῦ, τὸ ὀλιγάριθμον τῶν θυρίδων καὶ τὸ ὑποκάτωθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης εὐρισκόμενον φρέαρ ὕδατος ὑφαλμύρου καταντᾷ σκοτεινὴ ὅπως δῆποτε καὶ ὑγρά¹».

Ἱστορικὴ περὶ τοῦ ναοῦ ἔρευνα εἶναι ἐκτὸς τοῦ θέματος· ἐν κεφαλαίῳ μόνον λέγομεν ὅτι ναοῦ μὲν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ἐν Γαλατᾷ ἢ ἀρχαιοτέρα μνεῖα εὐρίσκεται εἰς ἐγγράφον τοῦ 1303², μὴ δια-

ἔχοντος ἄλλως κύρος, κατέλειξε πολλὰ τοιαῦτα, ὧν τ' ἀφορῶντα τὸ θέμα ἡμῶν δεῖξομεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς, εὐ πρώην ἑξάρχος τῶν Καπουκίνων».

1. Κωνσταντινούπολις, Τόμ. Β', σελ. 51—2

2. Ὁ *Δουκαγγίος*, πλανηθεὶς ἐκ τοῦ ἐπινομίου Συκεώτου καὶ συνδυάσας τὴν παρὰ *Κρουσίῳ* μνεῖαν ναοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Γαλατᾷ (Συκαῖς), ἐσημείωσεν εἰς τὸ τῆς Ἄννης Κομνηνῆς χωρίον: «περὶ τὸ πεδίον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐπικαλουμένου Συκεώτου» (βιβλ. Β', σελ. 66, E. R.) ὅτι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ *Κρουσίος* ἐν ταῖς εἰς τὸν *Μαλαξὸν* σημειώσεσιν, ὑφίσταται μέχρι τοῦδε ἐν Συκαῖς, ἦτοι τῷ χωρίῳ Γαλάτου, ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ ἠρίθμησεν ἐν τῇ *CP. Chr.* (βιβλ. IV, κεφ. VI, § XLVII) ναὸν τοῦ ἁγ. Γεωργίου ἐν Γαλατᾷ. Τὴν πλάνην τοῦ *Δουκαγγίου* ἐπανέλαβε καὶ ὁ ἐν τῷ *Λεξικῷ* τῆς Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας γράψας τὸ ἄρθρον «Κωνσταντινούπολις» σελ. 1039 τοῦ Γ' τόμ., καὶ κατ' αὐτὸν ὁ *A. Π. Κεραμίδης* (Ἡμερ. Ἀνατολῆς, 1883, σελ. 237). Ἡ Ἄννα δὲν ὁμιλεῖ περὶ ναοῦ ἀλλὰ περὶ πεδίου, ὅπερ ὁ *Mordtmann* ἐρευνήσας ἐπισταμένως ἐτοποθέτησε πειστικῶς παρὰ τὴν πόλιν Χαρισίου (Ἀδριανουπόλεως) τῶν χερσαίων τειχῶν τῆς Πόλεως (*Esq. Topogr. de Con/ple* § 29, 36). Οὕτως ἀρχαιοτέρα μνεῖα ναοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Γαλατᾷ ἢ τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1303 μένει. Τοῦτο μνημονεῖται τέσσαρας ἔτι ἐκκλησίας, ἄνευ διακρίσεως δόγματος, ἐνῶ ἡ κατὰ Μάρτιον μῆνα τοῦ ἐπομένου ἔτους (1304) γενομένη συνθήκη μεταξὺ τοῦ αὐτοῦ αυτοκράτορος Ἀνδρονίκου καὶ τῆς κοινότητος τῆς Γενούης, πλὴν ἄλλων, ρητῶς ὁρίζει καὶ ὅπως ἔχουσιν οἱ Γενουήσιοι εἰδίαν ἐκκλησίαν, ἱερέα ἢ ἱερεῖς (ἓνα δηλαδὴ ἢ πλείονας) Γενουησίους καὶ Λα-

κρίνουσα ἐὰν εἰς τοὺς ὀρθοδόξους ἀνῆκεν ἢ εἰς

τίνους», καὶ ὅπως αἱ ἐντὸς τοῦ εἰς τοὺς Γενουησίους παραχωρουμένου Γαλατᾶ οὔσαι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τρεῖς ἐκκλησῖαι Γραικοὺς ἔχωσιν ἱερεῖς ψάλλοντας καὶ λειτουργοῦντας κατὰ τὰς ἐνιαυσίους τοῦ Πατριάρχου διατάξεις (*Πασπάτης* σελ. 221.—*Belin, des capitulations* κτλ. 1870, σελ. 45.—*Ὁ αὐτὸς Hist. de l' Egl. Lat. de Con/ple*, 1872, σελ. 23. *Ἐν τῇ δῆθεν β' ἐκδόσει ὁ Arsène de Chatel* σελ. 130, παραμορφοῖ τὸ κείμενον ἐν μέρει). Ἐκ δὲ τῶν ὄρων τούτων τῆς συνθήκης τί ἐξάγομεν; ὅτι οἱ Λατῖνοι Γενουῆνσιοι τότε τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ἔλαβον τὸ τέως μὴ κεκτημένον ἢ τοῦλάχιστον ἐπισήμως κεχορηγημένον αὐτοῖς δικαίωμα τοῦ ἔχειν, εἴτε, καθὰ πλατότερον ὁ *Belin* (ἐνθ' ἂν.) λέγει, τοῦ οἰκοδομεῖν ἐκκλησῖας, λειτουργουμένας κατὰ τὸ Λατινικὸν δόγμα. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς συνθήκης λέγει κατὰ λέξιν ταῦτα: εἶνα ἔχωσιν ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ (τῷ Γαλατᾶ) οἱ Γενουῆνσιοι καὶ ὅσοι λογίζονται Γενουῆνσιοι ἐλευθερίαν, ἄνευ οὐδενὸς κωλύματος . . . καὶ εἶνα ἔχωσι σφαγεῖα καὶ σφαγεῖς, Γενουησίους . . . δημαρχεῖον, λουτρῶνα, ἰδίας αὐτοῖς ἐκκλησῖας, ἱερέα ἢ ἱερεῖς Γενουησίους καὶ Λατίνους . . . » κτλ. *Migne; P. G. t. 161, st. 1060—1*, ἐκ τοῦ *Saint-Lé* πρῶτον ἐκδόντος τὸ ἔγγραφον ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «*della colonia dei Genovesi in Galata*». Τὸ πρωτότυπον κείμενον ἔχει οὕτως: «*Item quod habeant in eodem loco Januenses, et qui tenentur Januenses libertatem sine aliquo impedimento, . . . et habeant macellarios Januensium, . . . legiam, balneum, proprias suas ecclesias, sacerdotem vel sacerdotes Januenses et Latinos . . .*» Ὁ *Πασπάτης* (σελ. 221), ὁ *Belin* (*des capit. auct. Les Génois obtinrent, en 1304, un nouveau privilegium. . . il stipule que les Génois et leurs protégés auront, dans Galata, marché, magasin, loge, bain, églises, prêtres génois et latins . . . κτλ.*, καὶ ἐν τῇ *Hist. de l' Eglise Latine de Constantinople* σελ. 23, οἱ Γενουῆνσιοι ἔλαβον *l' autorisation de bâtir comme aussi celle de construire des bains, des marchés, et des églises où l' on officierait selon le rite latin*), μεθορημένους ἀκριδῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ μέρους τούτου τῆς συνθήκης ἀλλ' ὁ *Arsène de Chatel* διαπλεγόμενος ὑπὸ ὑπερμέτρου ζήλου καὶ πάθους ὑπὲρ τῆς πρεσβυγενείας τῶν ἐν Γαλατᾶ ἐκκλησιῶν, διέστρεψεν αὐτήν, παραθεῖς ὡς μεταφρασὶν δῆθεν τοῦ κειμένου ταῦτα: «*Les génois jouiront en toute liberté et sans nul empêchement de ce qu' ils ont et auront au dit lieu . . . loges, bains leurs propres églises, un prêtre ou des prêtres génois ou latins . . .*» (σελ. 130). Ἡ διστροφή αὕτη τοῦ πρωτοτύπου κειμένου δικαίως ἐγείρει δισταξίαν ἐπὶ πλείστον ἄλλων μερῶν τῆς δῆθεν δευτέρας ἐκρηγμένης ἐκδόσεως τοῦ *Belin*, οὐδὲ πρέπει αὕτη νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν ἀκριβολόγον ἐκεῖνον ἱστορικόν, ὅς μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τούτου αἱ ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἔργων παρατεθεισὶ ὑφ' ἡμῶν σχετικαὶ περικοπαί. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἐκ τῶν

τοῦς λατίνους,¹ ἀγιάσματος δ' οὐδεμία ἄλλη πλὴν τῆς ἀπλῆς τοῦ *Belin* καὶ κατὰ πλάτος τοῦ *de Chatel*, τὴν ὁποίαν παραλαμβάνει κατὰ λέξιν καὶ ὁ γράψας ἰδιαιτέραν περὶ τοῦ ναοῦ τούτου πραγματείαν γερμανιστὶ *Gottwald (die Kirche von St. Georgs in Konstantinopel)*. Μέχρι τοῦ 1580 οὐδεμία ὠρισμένη μνεία περὶ τοῦ καθολικοῦ τούτου ναοῦ εὐρίσκεται· λέγεται ἐγκαταλελειμμένος, καὶ αὐτὸς πιθανῶς εἶναι «ὁ ἀρχαῖος κατηρηπώμενος ναός», εἰς ὃν ἐγκατέστησαν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τραυματίας ἰσπανοὺς, τοὺς αἰχμαλωτισθέντας τῷ 1560 κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς παραλίου ἀφρικανικῆς πόλεως Δζέρμπε, χάριν τῶν ὁποίων ὁ τῆς Γερμανίας πρεσβευτὴς *Βουσβέκιος*, ἐκ φιλανθρωπίας καὶ ἰδίας δαπάνης ἐνεργῶν, παρεκάλεσε φίλον του γειτονοῦντα τῷ ναῷ ν' ἀγοράζῃ καθ' ἑκάστην ἰκανὸν ἀριθμὸν προβάτων καὶ σφύζων καὶ βράζων αὐτά, εἰς μὲν τοὺς ἀσθενεῖς ζωμόν, εἰς δὲ τοὺς τραυματίας τροφήν χορηγῆ². Ὅτι δὲ ὁ ναός οὗτος τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἦτο ἐγκαταλελειμμένος μαρτυρεῖ ἢ ἐπὶ ταύτῃ τῇ προφάσει γενομένη ἐν ἔτει 1583 αἴτησις τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας πρὸς ἐγκατάστασιν διαμαρτυρομένου ἱερέως πρὸς ἄρσιν τῆς προ-

ὄρων τῆς συνθήκης ταύτης· ἐξαγόμενον συμπέρασμα ἡμῶν θεωρηθῆ ὀρθόν, ὅτι δηλαδὴ ἐν ἔτει 1304 κατὰ πρῶτον ἑτετράπη τοῖς ἐν Γαλατᾶ Γενουησίοις τὸ ἔχειν ἰδίας ἐκκλησῖας καὶ ἱερεῖς ὀρθοδόξους αὐτοῖς, ἐπιτρέπεται καὶ ἡ εἰκασία ὅτι ὁ ἐν τῷ ὀρθοδοτικῷ Χρυσοβούλλῳ τοῦ 1303 μνημονευόμενος ναός τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἀνῆκεν εἰς τοὺς ὀρθοδόξους, καὶ ὅτι ἦτο ἡ μία τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν τοῦ 1304 συνθήκην διτέλουν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ πρὸς τούτοις, ὅτι αὕτη ἦτο ἢ τὸ πρῶτον, ἐν ταῖς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν χρόνοις μνημονευμένη μετὰ ἐπωνύμου ἐνορίας ὑπὸ τοῦ Δούκα Πέτρου ἐν τῷ ἀφιερωτηρίῳ γράμματι (βλ. κουφναμέ) φέροντι χρονολογίαν ἀραβικὴν ἐφθίνοντος μηνὸς Σαφὲρ, ἔτους 923, ἀντιστοιχοῦσαν εἰς μεσοῦντα Μάρτιον τοῦ 1517. (*Εὐγένιος*: αὐτ. σελ. 324). Καὶ ταῦτα μὲν παρεμβατικώτερον τὸ γε νῦν Θεοῦ δ' εὐδοκοῦντος, ἐν ἄλλῃ εὐκαιρίᾳ γενήσεται ἡμῖν περὶ τῶν ἐν Γαλατᾶ ἐκκλησιῶν ἐκτενέστερος λόγος.

1. Τὸν Γαλατᾶν κατήκεσαν Γενουῆνσιοι ἀπὸ τοῦ 1268 ἔτους· ὁ *Πασπάτης* λέγει ὅτι οὗτοι ἀνέτισαν τὰς ἐκκλησῖας αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων (*Βυζ. Μελ.* σελ. 207—220).

2. *Busbec; Lettres*, τόμ. II, σελ. 254, ἐδ. de Foy, 1748· τοὺς ὑγιεῖς αἰχμαλώτους κατέλειπον εἰς τὸ τοῦ ναυστάθμου δεσμοτήριον κατὰ τὸν Hammer, τὸ Μπάνιον κατὰ τὸν de Chatel, σελ. 338.

φάσεως τοῦ Ἀγγλοῦ ὁ Βαϊούλος τῆς Βενετίας ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ τὸν ἐφημέριον αὐτοῦ διὰ τὴν τελῆ λειτουργίαν, ὁ δὲ Μανταϊνέλλης, ἐκ τῶν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους ἐκείνου ἐλθόντων εἰς Κων/πολιν Ἰησουιτῶν, ἀνέλαβε τὴν ἐν αὐτῷ κατήχησιν τῶν παιδῶν καὶ οὕτως ἠμπόδισαν τὸ νὰ καταστῇ ὁ ναὸς οὗτος «ὁ τοῦ κηρύγματος» τῶν Ἀγγλῶν, προστιθέασιν αἱ τότε καθολικαὶ ἐκθέσεις¹. Πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἦτο ὁ Οὐίλλιαμ Ἀρεμπόν (Harebone ἢ Harbroun κατὰ τὸν Belin, des capitul. etc., σελ. 77), ὁ πρῶτος τοιοῦτος παρὰ τῆ Ὑψηλῆ Πύλῃ φθάσας τὴν 29 Μαρτίου 1543, καὶ κομίσας πρὸς τὸν Σουλτᾶνον Μουράτ τὸν Γ' γράμματα τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ, ἀγγέλλοντα τὸν ἐντελῆ χωρισμὸν τῶν διαμαρτυρομένων ἀπὸ τῶν καθολικῶν καὶ ὑποδεικνύοντα τὴν κατὰ τούτων ἐνέργειαν πρὸς ἀμοιβαῖον συμφέρον². ὑπὸ τοιαύτην ἐπήρειαν εὐρισκόμενος ὁ Ἀρεμπόν ἐζήτησε τὸν ναὸν ὡς ἐγκαταλειμμένον καὶ ἀδέσποτον, οὐχὶ πιθανῶς ἀπὸ τῶν καθολικῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τῶν κυβερνητικῶν ἀρχῶν, τοῦθ' ὅπερ ἐξηγεῖ τὴν σπουδὴν τοῦ Βαϊούλου πρὸς ἄρσιν τῆς προφάσεως· σημειωτέον δ' ὅτι οἱ ἐν Γαλατᾷ καθολικοὶ ἠρνοῦντο πᾶσαν ἱεροπραξίαν εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους, καὶ διὰ τοῦτο τὸν νεκρὸν τοῦ Χάρτμαν, ἀδελφοῦ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, θανόντος τὴν 19 Ἰανουαρίου 1585, ἐπειδὴ ἠρνήθη ὁ ἐν Γαλατᾷ καθολικὸς κληρὸς νὰ θάψῃ, ἐταρίχευσεν ὁ ἀδελφός, δετις ἀσθενήσας καὶ αὐτὸς ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Καλλιπόλει³.

Διὰ ταῦτα δυνάμεθα εὐκ ἀπιθάνως νὰ θεωρήσωμεν τὴν γενομένην πανήγυριν τῆ 23 Ἀπριλίου 1580, εἰς ἣν ἐπισήμως ὑπὸ τῶν Περαιωτῶν=Γαλατιωτῶν προσκληθεῖς ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας Γερμινῦ (Germiny) παρῆστη σὺν τῷ ὑποβασιούλῳ τῆς Βενετίας, καὶ καθ' ἣν ἱερούργησε καὶ ἐκήρυξεν ὁ τῆς Χίου ἐπίσκοπος⁴ ὡς πανήγυριν τοῦ ἀγιάσματος, διότι ἐγκαταλειμμένον εὕρομεν ἤδη τὸν ναὸν, ὡς προείπομεν, τρία κατόπιν ἔτη, καὶ διότι, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, ὁ de Chatel λέγει ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ

1. De Chatel, αὐτ. σελ. 288.

2. Hammer, Hist. de l'Emp. Ott., βιβλ. ΛΘ'.

3. Leunclanius, Suppl. Ann. σελ. 372 ER. Hammer, αὐτόθι.

4. Τὸ κείμενον τῆς εἰδήσεως ταύτης, ἀπαντήσεως εἰς ἀχρονολόγητον ἔγγραφον τοῦ Γερμινῦ, παρατεθὲν εἰς

ἀγίου ἀθρόος πρεσβυτεροῦ ὁ λαὸς εἰς τὸ ἀγιάσμα καὶ μεγάλως ἐτίμα αὐτό.

ἡ' Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος ἀγιάσματος ὁ μὲν Belin οὐδὲν λέγει (σελ. 83), ἀπλῶς μνημονεύων τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ· ὁ δὲ de Chatel διασώζει «ἀρχαίαν δημώδη παράδοσιν», καθ' ἣν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς εἰδωλολατρείας ἡ μνημονευθεῖσα πηγὴ ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τινα θεότητα, πιθανῶς τὸν Ἀπόλλωνα· ἡ παρθένος Εἰρήνη, θυγάτηρ Δικινίου τινός, ἡγεμόνος, ἀχθεῖσα ἐκεῖ κατὰ τινα ἑορτὴν ἐνετάλη νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὴν λατρευομένην θεότητα· ἐπειδὴ δὲ ἠρνήθη, ὑπέστη ἐπὶ τόπου μαρτυρικὸν θάνατον· οἱ χριστιανοὶ παραλαβόντες τὸν νεκρὸν αὐτῆς ἐκήδευσαν καὶ ἔθαψαν ἐκεῖ που, διατηρήσαντες τὴν μνήμην ἐπὶ γενεάς· ἐφεξῆς, ἐπικρατησάσης τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, οἱ τῶν εἰδώλων ναοὶ καθιερώθησαν εἰς χριστιανικὴν

τὴν ἀπὸ 17 Μαΐου 1580 ἐπιστολὴν αὐτοῦ ἐν ὑποσημειώσει ὑπὸ τοῦ Charrière (Negoc. τ. III, σελ. 904-905), ἔχει ὡς ἑξῆς: Le XIIIe de ce mois pour la St. Georges ayant esté invité à une feste solennelle par les seigneurs Perots en l'église dudict sainte κτλ. Τούτο ἀναδημοσιεύων ὁ de Chatel παραμορφαῖ οὕτω: Le treizième du mois d'Avril (v. s.) pour la st. Georges κτλ. οὕτω δὲ μετέφρασε καὶ ὁ Gottwald. Ἀρροῦνται ἐλησημόνησαν ὅτι τοῦ νέου Ἡμερολογίου ἡ χρῆσις ἤρξατο τῆ 5—15 Ὀκτωβρίου 1582, ὡς τε δὲν ἦτο δυνατὴ χρῆσις αὐτοῦ δύο καὶ ἡμισυ ἔτη πρότερον. Ἡ πρώτη χρῆσις τοῦ νέου Ἡμερολογίου διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (13—23 Ἀπριλίου) ἀνήκει εἰς τὸ 1583· καὶ δικαίως ἠθέλομεν παραδεχθῆ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τό ἔτος τοῦτο, καθ' ὃ ἐγένετο καὶ ἡ ρηθεῖσα αἰτήσις τοῦ ναοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ πρεσβευτοῦ, ὅτε καὶ ἡ ἐπίσημος ἑορτὴ τοῦ ναοῦ ἢ τοῦ ἀγιάσματος δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς σκοποῦσα τὴν ἀναίρεσιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τῆς ἐγκαταλείψεως ἢ τοῦ ἀδεσπότου· ἀποτρεπέμεθα ὁμῶς τούτου, διότι ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔγγραφου ἀναφέρεται ἡ διάβασις εἰς Χρυσούπολιν τοῦ Σινᾶν Πασᾶ εἰς τὴν 25 τοῦ ἰδίου μηνός, βεβαιουμένη καὶ ἄλλοθεν ὡς γενομένη τῆ 25 Ἀπριλίου τοῦ 1580 ἔτους Leunclavius (suppl. ann. Turc., σελ. 375, E. R. ὠρισμένως. — Σελανικί ταρίχ σελ. 157, ἐν ἔτει Ἐγ. 988=15 Φεβρουαρίου 1580-4 Φεβρουαρίου 1581), καὶ διότι γνωρίζομεν ὅτι ὁ Σινᾶν Πασᾶς παυθεὶς τοῦ ἀξιώματος τῆς μεγάλης βεζυρείας τῆ 10 Ζιλκατὰ τοῦ ἔτους 990 Ἐγ.=25 Νοεμβρίου 1582 ἀνωτέρω ἐντολῇ ἀπῆλθεν εἰς Μάλγαρα καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ τέσσαρα ὅλα ἔτη (Σελανικί σελ. 169, 215. — Χάμμερ. ἐνθ. ἀν. 5 Ὀκτωβρίου 1572 π. η.). Οὕτω τῆς γνώμης ταύτης μὴ χωρούσης, ἔπεται ὅτι ἐκ παραδρομῆς ἔγγραφή ἢ ἱστοικοιθετηθῆ XIII ἀντὶ XXIII, ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Charrière. Ἡ τοῦ Belin ἐκδοσις σελ. 77 δὲν φέρει τὰ V. S., προστεθέντα ἐκ τῆ B' ἐκδόσει.

λατρείαν, ὁ δὲ χριστιανὸς ἱππεύς, ὁ Ἅγιος Γεώργιος, κατέλαβεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς βωμοὺς τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ τοῦ Ἄρεως τοιούτοτρόπως ἐγκατέστη τοῦ μεγαλομάρτυρος ἢ λατρεία εἰς τὸ ἱερόν φρέαρ τοῦ ὄρους τοῦ Γαλατᾶ, ὅπου τὸν μαρτυρικὸν θάνατον εἶχεν ὑποστῆ ἡ ἁγία Εἰρήνη, τῆς ὁποίας μάλιστα καὶ λείψανα ὑπῆρχον τεθησαυρισμένα ἐν τῷ ναῷ τούτῳ.

Ἐπεὶ τῆς διασωθείσης ὑπὸ τοῦ *de Chatel* παραδόσεως ταύτης οὐδὲ τὰ συναξάρια τῆς ἁγίας Εἰρήνης συνηγοροῦσιν, οὐδ' ἄλλη τις ἔγγραφος μνεία, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν, εὐρίσκεται. (Ὁ *Gottwald*, ὡς εἶπομεν μεταφράζει τὸν *de Chatel* γερμανιστί). Οὐχ ἤττον τὴν ἑκπαλαι ὀνομασίαν παρακειμένης ὁδοῦ α' Ἀγίασμα σοκαγῆ» θεωροῦμεν πειστικὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐκεῖ που ἁγιάσματος. Πρὸ τῆς εὐρύνσεως τῆς ὁδοῦ Βοϊβόδα καὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς κατασκευῆς τῆς τροχιοδρομικῆς γραμμῆς ἐνθυμούμεθα στενωπάτην μετὰ βαθμίδων ὁδόν, κατερχομένην ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Τσινάρ εἰς τὴν παράλληλον αὐτῆς ὁδὸν Βοϊβόδα, ἣτις τέμνουσα αὐτὴν ἐχώρει ὀπισθεν τοῦ τότε Γκλαβάνη χάν, ἔχουσα ὡδε πλατυτέραν διάστασιν· βραδύτερον, ἢ μὲν μεταξὺ τῶν ὁδῶν Τσινάρ καὶ Βοϊβόδα στενὴ δίοδος περιελήφθη ἐν ταῖς ἀνεγερθείσαις ἐκεῖ οἰκοδομαῖς, ἢ δὲ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Βοϊβόδα χωροῦσα πλείοτερον εὐρυνθεῖσα, συνήφθη τῇ ὁδῷ Ζιντζιρλῆ χάν, φερούσῃ πρὸς τὴν ὁδὸν Μαχμουτιέ, ἐφ' ἣς ἢ εἰς Ἀζάπ-καποῦ λειτουργοῦσα τροχιοδρομικὴ γραμμὴ· αὕτη ἡ ὁδὸς καὶ σήμερον ὀνομάζεται α' Ἀγίασμα σοκαγῆ,» ἔχουσα πρὸς ἀνατολὰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ καταστήματος τοῦ Μονοπωλίου τῶν καπνῶν, εἰς ἣν θέσιν κατέληγε τὸ ἄλλοτε Γκλαβάνη χάν, καὶ ὡς εἶπομεν, ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι καθ' ἡμᾶς πειστικὴ μαρτυρία τῆς ἑκπαλαι ὑπάρξεως τοῦ ἁγιάσματος ἐν τῷ ἀγνώστου ἀνεγέρσεως χρόνου ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πρὸ τοῦ ὁποίου ἐφθικεν ἢ νῦν μὴ ὑπάρχουσα κλιμακωτὴ ἐκείνη στενὴ δίοδος· ἐπειδὴ δὲ παρὰ δυτικοῖς δὲν γνωρίζονται ἁγίασματα, ἔπεται ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἀνέκαθεν ἐτίμων καὶ προσήρχοντο εἰς τὸ περιγαφόμενον τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην ἐνισχύει καὶ ἡ πληροφορία, ἣν παρέσχεν ἡμῖν ὁ προβεβηκὸς τὴν ἡλικίαν *Δημήτριος Σταυρίδης*, μουχτάρης τῆς ἐνορίας τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ὅστις ἐνθυμεῖται, μένων κατὰ τὴν

παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν παρὰ δυτικῇ ἐκ Τήνου οἰκογενεῖα κατοικοῦσα πλησιέστατα τοῦ ναοῦ, ὅτι ἡ πανήγυρις τοῦ ἁγιάσματος ἐτελειτο εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἁγιομάρτυρος καθ' ἡμᾶς, κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν τουτέστιν ἡμερολόγιον. Σήμερον δὲ τὸ ὑπὸ τὴν ἁγίαν τράπεζαν φρέαρ ἐκλείσθη· τῆς δὲ κινστρένης τοῦ ναοῦ τὸ ὕδωρ τιμᾶται ὡς ἁγίασμα τῆς ἁγίας Εἰρήνης.

Ὁ Ἐσσαρλάτος (τ. Β' σελ 48) λέγει ὅτι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου ὑπῆρχεν ἁγίασμα κτλ. Ἡ ἀλλαχόθεν ἄγνωστος ἡμῖν πηγὴ, ἢ εἰς τὸν ἀοίδιμον ἐκείνον πατριόγραφον παρασχούσῃ τὴν εἰδησιν ταύτην ἢ κίστα ἀξία πίστεως φαίνεται, τὸ μὲν, διότι οὐδεμία εὐρηται ἄλλη μαρτυρία περὶ ὑπάρξεως ἐν Γαλατᾶ ναοῦ τῶν ὀρθοδόξων ἐπ' ὀνόματι ἁγίου Ἀντωνίου, τὸ δὲ, διότι τὰ ἐν τῇ σελίδι ἐκείνῃ ἱστορούμενα τοῦ Ἐσσαρλάτου περὶ ναοῦ τῶν δυτικῶν τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου καὶ τὰ μνημονευόμενα ὀνόματα τῶν Σουλτάνων εἶναι ἐσφαλμένα καὶ ἀντιφάσκουσι πρὸς ὅσα ὁ αὐτὸς γράφει ἐν σελίδι 49 καὶ 55 περὶ τῶν αὐτῶν θεμάτων. Σημειούμεθα ἐνταῦθα μόνον ὅτι τὸ ἀναφερόμενον ὑπ' αὐτοῦ τζαμίον τοῦ Καρᾶ-Μουσταφᾶ πασᾶ (μεγάλου βεζίρου ἀπὸ Δεκεμβρίου 1638 μέχρι 3 Μαρτίου τοῦ 1643) ἔχομεν λόγους νὰ θεωρῶμεν ἐπέχον τὴν θέσιν τῆς ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας, τοῦπίκην Καστελιωτίσσης, τιμωμένης ἐκκλησίας.

Ἐπεὶ περὶ τῶν ἐν Γαλατᾶ ἁγιασμάτων, ὑπομιμνήσκωμεν ὅσα σοφὰ περὶ αὐτῶν λέγει ὁ Ἐσσαρλάτος· α' . . . Τὰ ἁγίασματα . . . εἶναι . . . ἄμισθα λατρεία, εἰς τὰ ὁποῖα συντρέχουσι μετὰ πίστεως ζεύσεως οἱ εὐλαβεῖς καὶ ἄς ὑψώνωσιν ὅσον θέλουσι τοὺς ὤμους οἱ ψυχροὶ καὶ ἀδιάφοροι τῆς σημερινῆς μόδας χριστιανοί· διότι τὸ «κατὰ τὴν πίστιν σου γεννηθήτω σοι» εἶναι πρᾶγμα καὶ ὄχι λόγος . . . Ἄλλ' οἱ σοφοὶ καὶ εὐφρεῖς γελῶσι, βλέποντες συντρέχοντας τοὺς πιστοὺς εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς θαυματουργοὺς εἰκόνας, εἰς τὰ ἁγίασματα . . . Καὶ τί θέλετε νὰ κάμη ἡ πενομένη χήρα, ὁ ξένος ἀσθενής, ἡ αἰδομένη παρθένος; καὶ ποῦ νὰ προσδράμη παρὰ εἰς τὸ ἁγίασμα, εἰς τὸν ἱερέα, ὅστις οὐδέποτε τὴν ἀπήλπισε; Μὴ σβένωμεν, ἀδελφοὶ καὶ τέκνα, τὸ καθ' ἡμέραν μαραινόμενον ἱερόν τοῦτο πῦρ!»